

A large, stylized letter 'J' graphic that spans the entire height of the page. The top part of the 'J' is blue, and the bottom part is red. The blue part is on the left side of the page, and the red part is on the right side.

Stelselwijziging Jeugd

Factsheet
Familie
groepsplan

Deze factsheet gaat in op:

- Wat is een familiegroepsplan?
- Wat staat er in de Jeugdwet over het familiegroepsplan?
- Welke vormen zijn er voor het opstellen van het familiegroepsplan?
- Hoe kan de gemeente het maken van het familiegroepsplan ondersteunen?
- Wat betekent het familiegroepsplan voor de gemeentelijke Toegang?
- Wat betekent het familiegroepsplan voor jeugdhulpaanbieders?

Wat is een Familiegroepsplan?

In de Jeugdwet is vastgelegd dat ouders/gezinnen de mogelijkheid hebben om samen met familie, vrienden en anderen die tot de sociale omgeving van de jeugdige behoren een familiegroepsplan op te stellen. In dat plan kunnen ouders aangeven hoe ze zelf de opvoed- en opgroeisituatie voor hun kind(eren) willen verbeteren. Wat kunnen zij zelf doen? Wat kunnen zij met behulp van mensen uit hun omgeving doen? En welke professionele hulp en ondersteuning denken zij daarbij nodig te hebben? En met welke te behalen concrete doelen? Met het familiegroepsplan krijgen ouders, gezinnen en hun netwerk de mogelijkheid om de regie te voeren over hulp die zij nodig hebben.

De manier waarop gezinnen het familiegroepsplan tot stand brengen, staat vrij. Ook hoe het plan eruit ziet, mogen gezinnen zelf bepalen. Het hoeft niet aan bepaalde criteria te voldoen. Gemeenten zijn verplicht gezinnen ondersteuning te bieden bij het opstellen van een familiegroepsplan.

Wat staat er in de Jeugdwet?

De Jeugdwet beoogt dat gezinnen zoveel mogelijk zelf en met steun van hun netwerk problemen voorkómen en aanpakken. De bedoeling is dat ouders en jeugdigen versterkt worden in hun eigen kracht en de regie houden wanneer er sprake is van problemen. Het familiegroepsplan is daarbij een belangrijk hulpmiddel. Het familiegroepsplan kan het hulpverleningsplan of een onderdeel daarvan zijn.

De Jeugdwet schrijft niet voor hoe het opstellen van een familiegroepsplan dient te gebeuren: het is 'vormvrij'. Ook staat niet vast hoe vaak een familiegroepsplan gemaakt kan worden. Het kan herhaald en bijgesteld worden. Het hoeft geen eenmalige gebeurtenis te zijn. Wanneer in het vrijwillige kader al een familiegroepsplan gemaakt is, kan een gezinsvoogd bij de start van een ondertoezichtstelling (ots) een eerder gemaakte familiegroepsplan erbij pakken en samen met het gezin bekijken of en zo ja hoe het eerdere familiegroepsplan aangepast moet worden. In dat geval bepaalt de gezinsvoogd aan welke eisen het plan moet voldoen.

De eisen van de gezinsvoogd zijn erop gericht om de bedreigingen voor het kind weg te nemen. Ook wanneer duidelijk is dat (aanvullende) professionele hulp nodig is, kan de hulpverlener wederom samen met het gezin kijken in hoeverre de regie zoveel mogelijk bij het gezin kan blijven en welke rol het sociale netwerk kan spelen. Het aanbod om een familiegroepsplan op te stellen hoeft niet eenmalig gedaan te worden. Als ouders – bijvoorbeeld na het eerder afgeslagen te hebben en vanwege acute problemen waar direct hulp voor geboden moet worden – ruimte krijgen om de regie weer op te pakken, kunnen zij alsnog een familiegroepsplan opstellen.

De Jeugdwet geeft een aantal uitzonderingen waarin ouders en jeugdige geen gelegenheid krijgen om **eerst** een familiegroepsplan te maken, namelijk wanneer:

- Een gecertificeerde instelling jeugdreclassering uitvoert; Dit is in de wet uitgezonderd omdat het hier gaat om de uitvoering van een vonnis door de strafrechter.
- Een gecertificeerde instelling de voogdij uitoefent nadat het gezag van de ouders is beëindigd; Deze maatregel is uitgezonderd in de wet omdat het gezag over het kind niet meer bij de ouders ligt maar bij de gecertificeerde instelling.
- Het opstellen van een familiegroepsplan de belangen van de jeugdige schaadt, bijvoorbeeld door een concrete bedreiging van de veiligheid of ontwikkeling van het kind. In sommige situaties is het niet in het belang van het kind om eerst de ouders en het netwerk de gelegenheid te geven een plan op te stellen. Als de veiligheid van het kind in het geding is (naar de inschatting van een professional die hiervoor deskundig is; bijvoorbeeld door seksueel misbruik, ernstige verwaarlozing of mishandeling), is de overheid op grond van internationale verplichtingen gehouden om te zorgen dat het kind snel en adequaat beschermd wordt.

Het familiegroepsplan als onderdeel van een nieuwe manier van werken

De Jeugdwet beoogt eigen kracht van gezinnen op diverse manieren te versterken. Het opstellen van een familiegroepsplan is een belangrijk middel daarbij. Gezinnen bepalen of en hoe zij hun familiegroepsplan willen opstellen; zij hebben de regie over het familiegroepsplan. Om het bredere perspectief van eigen kracht versterken mogelijk te maken, is het op zijn minst van belang dat professionals in hun houding en werkwijze hierop gericht zijn. Daarbij is essentieel dat het familiegroepsplan ingebed is in de bredere werkwijze van professionals en dat zij weten hoe zij hiermee moeten omgaan.

Er zijn verschillende vormen mogelijk om gezinnen in de gelegenheid te stellen een familiegroepsplan te maken. Hieronder noemen we enkele voorbeelden daarvan om een concreet beeld te geven hoe het opstellen van een familiegroepsplan kan gebeuren. Het overzicht is niet volledig en het is zinvol na te gaan of er plaatselijke initiatieven zijn. Welke vorm in de praktijk aan de orde is, zal afhankelijk zijn van het overleg tussen gezin en professionals en in welke fase het speelt (preventie/vrijwillig/gedwongen). Ook zal het afhangen van het beleid van een gemeente (zie hierna), zoals:

- **Zelfstandig**

Ouders benaderen zelf mensen in hun omgeving en/of organiseren zelf een bijeenkomst om een plan op te stellen. De gemeente kan dit faciliteren, bijvoorbeeld door een ruimte beschikbaar te stellen waar dergelijke bijeenkomsten gehouden kunnen worden (bijv. in een wijkcentrum/buurthuis). Hierbij kan eventueel de tool Samenplan helpen. Dit is een digitaal hulpmiddel waarin ouders (en hun netwerk en hulpverleners) doelen en afspraken over hulp en ondersteuning kunnen vastleggen en de voortgang kunnen bewaken. Meer informatie is te vinden op <http://web.samenplan.nl/>.

- **Met ondersteuning van een onafhankelijke derde**

Onder leiding van een onafhankelijke burger kunnen ouders met hun sociale netwerk een plan opstellen. Professionals kunnen informatie geven over de problemen die zij zien en welk hulpaanbod zij hebben, maar zij zijn niet aanwezig bij de planvorming. De planvorming vindt besloten plaats, alleen het gezin en zijn netwerk zijn hierbij aanwezig. Een voorbeeld van deze werkwijze is de Eigen Kracht-conferentie. Meer informatie is te vinden op www.eigen-kracht.nl.

Op sommige plaatsen is deze werkwijze ingebed in de werkwijze van de gezinsvoogdij (bijv. VERVE in Overijssel en SAVE in Utrecht). De gezinsvoogd houdt zicht op de planvorming en uitvoering daarvan in verband met zijn taak als jeugdbeschermer.

Een andere aanbieder van deze vorm is Eigen Plan.

Meer informatie is te vinden op www.eigen-plan.nl.

- **Met ondersteuning van een professional**

Ouders kunnen ook een professional vragen om hen te ondersteunen bij het opstellen van een plan met hun sociale netwerk. De professional kan hen bijvoorbeeld ondersteunen bij de organisatie van de bijeenkomst. De planvorming kan besloten plaats vinden, maar het kan ook zijn dat professionals aanwezig zijn.

Vanuit het perspectief van de professional kan dit ingebed zijn in een bredere werkwijze waarbij hij werkt vanuit een houding die erop gericht is dat ouders hun eigen beslissingen nemen, zelf een plan maken samen met voor hen belangrijke mensen uit hun familie of sociaal netwerk, en met elkaar dit plan uitvoeren.

Een voorbeeld hiervan is de werkwijze van Sociale NetwerkStrategieën. Sociale NetwerkStrategieën kunnen bij de aanmelding ingezet worden, maar ook gaandeweg tijdens een hulptraject. Meer informatie over Sociale NetwerkStrategieën is te vinden op <http://sonestra.nl/>. Ook hierbij kan de methodiek en tool Samenplan behulpzaam zijn.

Familiegroepsplan in gezinnen waar kindermishandeling speelt

Een familiegroepsplan kan ook opgesteld worden in gezinnen waar kindermishandeling speelt. In dat geval is het noodzakelijk dat een hulpverlener betrokken is om de veiligheid van de jeugdige te waarborgen.

Signs of Safety is in deze situaties een veel gebruikte werkwijze om samen met gezinnen een plan op te stellen om de veiligheid van het kind te verbeteren. Bij het verbeteren van de veiligheid in het gezin is inzet van het netwerk noodzakelijk, omdat hulpverlening alleen geen garantie geeft voor veiligheid. De hulpverlener maakt gebruik van oplossingsgerichte gesprekstechnieken. Om het netwerk te betrekken wordt een bijeenkomst met het netwerk van familie, vrienden én betrokken professionals georganiseerd onder leiding van de hulpverlener of een collega van de hulpverlener. De hulpverlener stelt 'bodemeisen', dat zijn minimale eisen waaraan het plan van het gezin moet voldoen, zodat het voor een kind veilig en gezond genoeg is thuis. Het plan is het plan van het gezin en zijn netwerk en moet voor hen goed werken. Zo nodig kan het plan bijgesteld worden als blijkt dat het niet werkt of dat onderdelen niet werken. De hulpverlener toetst het plan aan die eisen.

Belangrijk is voor ogen te houden dat er geen sprake is van "one size fits all". Het kan nodig zijn op verschillende manieren het opstellen van het familiegroepsplan te faciliteren. Bepalende factoren hierin zijn:

- de wensen van het gezin: hoe willen en kunnen zij het familiegroepsplan vormgeven en wie hebben zij daar bij nodig? Hoeveel tijd hebben zij ervoor nodig?
- het vertrouwen dat een gezin wel of niet heeft in een professional die hen ondersteunt bij een familiegroepsplan. Bijvoorbeeld, gezinnen met een langdurige hulpverleningsgeschiedenis hebben mogelijk meer vertrouwen in een onafhankelijke coördinator dan in een professional uit een instelling die zij al kennen.
- de aard en ernst van de problemen in het gezin: bij ernstige of complexe problemen hebben ouders wellicht meer ondersteuning nodig om een familiegroepsplan op te stellen dan bij lichte problemen. En bij bijvoorbeeld kindermishandeling of andere omstandigheden die een bedreiging voor de ontwikkeling van een kind vormen is het nodig dat professionals de veiligheid van een kind in de gaten houden en vinger aan de pols houden of het familiegroepsplan voldoende veiligheid biedt.

Gemeentelijke ondersteuning bij het opstellen van het familiegroepsplan

Gemeenten zijn verplicht burgers te wijzen op de mogelijkheid om een familiegroepsplan op te stellen en het opstellen van het familiegroepsplan te bevorderen. De Jeugdwet laat gemeenten er vrij in hoe zij het opstellen en uitvoeren van het familiegroepsplan bevordert. Daarbij is van belang dat zij aan de volgende punten aandacht schenken:

- **Opname in het gemeentelijke beleidsplan**

Een verdere uitwerking geeft de gemeente in haar beleidsplannen. Belangrijke aandachtspunten daarbij zijn:

- De manieren en vormen waarin de gemeente het opstellen van familiegroepsplan faciliteert. Daarin staat onder andere hoe burgers worden geïnformeerd over de mogelijkheid om een familiegroepsplan op te stellen, waar zij terecht kunnen als zij ondersteuning daarbij willen.
- Inbedding van opstellen en uitvoering van familiegroepsplan in het gemeentelijke jeugdhulpstelsel, waarbij ook aandacht voor de vraag hoe om te gaan met wensen in het plan voor niet vrij toegankelijke jeugdhulp. Welke professional kijkt er naar het familiegroepsplan en hoe kunnen ouders toegang krijgen tot jeugdhulp op basis van het familiegroepsplan?
- Afspraken met de jeugdhulpaanbieders en gecertificeerde instellingen (hoe gaan zij werken vanuit het principe van eigen kracht?).

- **Opname van het familiegroepsplan in de gemeentelijke verordening**

Hoewel de Jeugdwet niet vereist dat gemeenten iets omtrent het familiegroepsplan opnemen in de verordening, ligt het voor de hand om dat wel te doen. De Jeugdwet verplicht gemeenten immers hun beleid te richten op het tot stand brengen en uitvoeren van familiegroepsplannen en de verordening bestaat voor een groot deel uit procesbeschrijving. Het is dan logisch dat het familiegroepsplan in die procesbeschrijving een uitdrukkelijke plek krijgt. In de geactualiseerde modelverordening van de VNG is dit dan ook gebeurd. Geregeld is dat de jeugdige en/of zijn ouders die zich tot de gemeente wenden met een hulpvraag altijd gewezen worden op de mogelijkheid een familiegroepsplan op te stellen en dat zij, indien gewenst, hierbij ondersteuning krijgen (artikel 5, eerste lid). Daarnaast wordt geregeld dat als er een familiegroepsplan opgesteld is, dat dit als uitgangspunt genomen wordt voor het gesprek tussen de jeugdige en/of zijn ouders en de hulpverlener die belast is met het onderzoeken van de behoeften, wensen, (eigen) mogelijkheden en alternatieven (artikel 6, derde lid).

- **Opname in de begroting**

Op verschillende manieren kunnen gemeenten het opstellen van een familiegroepsplan financieel stimuleren:

- Gemeenten kunnen budget reserveren en afhankelijk van de gekozen vorm de financiële voorwaarden scheppen.
- Gemeenten kunnen het opstellen van een familiegroepsplan deels bij een organisatie beleggen en hiervoor een deel van het budget reserveren.
- Gemeenten kunnen budget beschikbaar stellen voor de training van professionals in een bepaalde werkwijze die het opstellen van een familiegroepsplan faciliteert of het versterken van eigen kracht beoogt.

- **Overige aandachtspunten**

Op welke manier een gemeente het opstellen van het familiegroepsplan ook faciliteert, het is belangrijk dat:

- de gemeente voorlichting aan burgers geeft over de mogelijkheid tot het opstellen van een familiegroepsplan. Burgers dienen op de hoogte te zijn van deze mogelijkheid en waar zij terecht kunnen voor ondersteuning indien zij er niet zelfstandig in slagen een familiegroepsplan op te stellen.
- de gemeente prestatieafspraken met instellingen maakt over familiegroepsplannen en monitort en evalueert of en hoe familiegroepsplannen tot stand komen. Hierbij valt onder meer te denken aan onderzoek naar de cliënttevredenheid van ouders en jeugdigen en tevredenheid onder professionals. Dit is van belang, omdat het voor zowel ouders en jeugdigen als professionals relatief nieuw is om hiermee te werken.

Gemeentelijke Toegang en het familiegroepsplan

Een professional van de gemeentelijke Toegang (bijv. bij een centrum voor jeugd en gezin of in een wijkteam) brengt samen met ouders en jeugdige in kaart welke problemen, krachten en hulpbronnen het gezin heeft. Dit kan zowel beknopt als uitgebreid zijn (zie Richtlijn Samen beslissen over passende hulp). Als het gezin en de professional vinden dat er een of meerdere problemen zijn waar het gezin ondersteuning bij nodig heeft, stelt de professional voor dat het gezin een familiegroepsplan maakt. De professional geeft uitleg over het familiegroepsplan en de mogelijkheden die er in de gemeente zijn om ondersteuning te krijgen bij het opstellen ervan.

Jeugdhulpaanbieders en het familiegroepsplan

Jeugdhulpaanbieders en gecertificeerde instellingen bieden ouders de gelegenheid om een familiegroepsplan te maken. Als bij de gemeentelijke toegang een familiegroepsplan is gemaakt, kan dit de basis zijn voor het verdere hulpverleningsplan dat jeugdhulpaanbieders samen met ouders en jeugdige opstellen.

Geen familiegroepsplan?

Ook als ouders afzien van het maken van een familiegroepsplan, zijn er mogelijkheden om te werken vanuit het principe van eigen kracht versterken en regie over de hulp bij het gezin te leggen. De Jeugdwet bepaalt dat bij hulp bij vroege signalering van problemen, bij verlening van jeugdhulp en bij de uitvoering van kinderbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering gewerkt wordt op basis van een hulpverleningsplan. Dit hulpverleningsplan stelt de hulpverlener samen met ouders en jeugdige op. Bij het opstellen van het hulpverleningsplan kijkt de hulpverlener samen met hen naar de mogelijkheden die ouders zelf en hun netwerk hebben om de problemen aan te pakken. In dat geval is het familiegroepsplan ingebed in het handelen van de hulpverlener:

- **Samen beslissen over passende hulp**

De beroepsverenigingen van psychologen, orthopedagogen en maatschappelijk werkers (NIP, NVO en NVMW) werken aan de ontwikkeling van richtlijnen voor jeugdhulpprofessionals. De richtlijnen zijn gebaseerd op wetenschappelijke kennis, praktijkkennis en ervaringsdeskundigheid van cliënten. Een daarvan is de *Richtlijn Samen beslissen over passende hulp*. Deze richtlijn beveelt aan dat professionals samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp (in plaats van óver hen beslissen) en dat zij ook samen met ouders en jeugdige kijken wat zij zelf en samen met mensen uit hun omgeving (familie, vrienden, bekenden) aan hun problemen kunnen doen, voordat zij kijken naar welke professionele hulp noodzakelijk is. Professionals kunnen daarbij gebruik maken van gesprekstechnieken uit de motiverende gespreksvoering en het oplossingsgericht werken. Meer informatie is te vinden op www.richtlijnenjeugdzorg.nl.

- **Met behulp van ervaringsdeskundigen**

Ouders die met opvoedingsvragen zitten of een kind met problemen hebben, kunnen gebaat zijn bij contact met andere ouders die in een vergelijkbare situatie zitten. Ouders kunnen tips met elkaar uitwisselen over wat zij nodig hebben om goed met de vragen of problemen om te gaan. Dit kan de eigen kracht versterken. In de Databank Effectieve Jeugdinterventies zijn twee interventies opgenomen die ervaringsdeskundigen inzetten: Home-Start en Moeders Informeren Moeders. Deze interventies zijn door een onafhankelijke erkenningscommissie erkend als goed onderbouwd. Home-Start is een preventieprogramma. Ervaren vrijwilligers ondersteunen ouders met tenminste één kind van zes jaar of jonger in de thuissituatie om te voorkomen dat alledaagse problemen uitgroeien tot ernstige en langdurige problemen. Moeders Informeren Moeders is een programma voor moeders met een eerste kind tussen 0 en 18 maanden. Getrainde vrijwilligers (ervaren moeders) gaan maandelijks op bezoek bij de moeders en praten aan de hand van een praatpapier en

beeldmateriaal met hen over de opvoeding en verzorging van hun kind. Zo wordt het zelfvertrouwen, de zelfredzaamheid en het zelfzorgvermogen van de moeders vergroot en hun sociale netwerk versterkt. (Meer informatie over deze interventies is te vinden op www.nji.nl/jeugdinterventies).

Daarnaast zijn er allerlei organisaties die lotgenotencontact ondersteunen. Te denken valt aan Balans (www.balansdigitaal.nl), een landelijke vereniging voor ouders van kinderen met een leer- en/of gedragsstoornis, zoals ADHD, dyslexie, Asperger en PDD-NOS. Mogelijk kunnen ook cliëntenraden van instellingen een rol spelen in het voorlichten en begeleiden van andere ouders en jeugdigen.

Meer informatie

Voor vragen en discussie over het familiegroepsplan kunt u terecht op kennisnetjeugd.nl, bij de online werkgroep <http://kennisnetjeugd.nl/werkgroep/64-familiegroepsplan>. Door het delen van de ervaringen en tips wordt het familiegroepsplan een belangrijk instrument in het versterken van de regie van het gezin.

- Jeugdwet: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0034925/>
- Amendement van Voordewind en Ypma: (<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33684-83.html>)
- Modelverordening: www.vng.nl/modelverordeningen
- Eigen Kracht Centrale en Eigen Kracht-conferentie: www.eigen-kracht.nl
- Sociale NetwerkStrategieën: <http://sonestra.nl>
- Samen1plan: <http://web.samen1plan.nl/>
- Signs of Safety: <http://www.nji.nl/Signs-of-Safety>
- Dossier Eigen kracht van het Nederlands Jeugdinstituut: www.nji.nl/eigen-kracht
- Richtlijnen jeugdzorg: www.richtlijnenjeugdzorg.nl
- Databank Effectieve Jeugdinterventies: www.nji.nl/jeugdinterventies

Bijlage

Artikelen uit de Jeugdwet over het familiegroepsplan

De Jeugdwet noemt het familiegroepsplan in de artikelen 1.1, 2.1 en 4.1.2.

- **Artikel 1.1**

familiegroepsplan: hulpverleningsplan of plan van aanpak opgesteld door de ouders, samen met bloedverwanten, aanverwanten of anderen die tot de sociale omgeving van de jeugdige behoren.

- **Artikel 2.1:**

Het gemeentelijke beleid inzake preventie, jeugdhulp, kinderschermingsmaatregelen en jeugdreclassering en de uitvoering van jeugdhulp, kinderschermingsmaatregelen en jeugdreclassering is gericht op:

...

g. het tot stand brengen en uitvoeren van familiegroepsplannen en het verlenen van hulp op basis van familiegroepsplannen, ter uitvoering van artikel 4.1.2 en indien sprake is van vroege signalering van opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen.

- **Artikel 4.1.2:**

Bij het uitvoeren van artikel 4.1.1 (*dat gaat over het verlenen van verantwoorde hulp*) en indien sprake is van vroege signalering van opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen biedt de jeugdhulpaanbieder of de gecertificeerde instelling als eerste de mogelijkheid om, binnen een redelijke termijn, een familiegroepsplan op te stellen. Het voorgaande is niet van toepassing op de gecertificeerde instelling die jeugdreclassering uitvoert of die de voogdij uitoefent in het geval dat de ouders ontheven of ontzet zijn uit het ouderlijk gezag. Slechts indien de ouders aan de jeugdhulpaanbieder of de gecertificeerde instelling te kennen hebben gegeven dat zij geen gebruik wensen te maken van de in de eerst zin bedoelde mogelijkheid, concrete bedreigingen in de ontwikkeling hiertoe aanleiding geven of de belangen van het kind anderszins geschaad worden, kan de jeugdhulpaanbieder of de gecertificeerde instelling hier vanaf zien.

Dit is een uitgave van het

Ministerie van Veiligheid en Justitie

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Nederlands
Jeugd
instituut

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

www.voordejeugd.nl

November 2014